

// PIŠU NAM

**Naše knjige,
knjižnice, -teke...**

komentar u HN 2023/30 str. 32

U 30. br., zadnja (32.) stranica HN o. lj. si je K.N. pod naslovom „Kamo sa svimi našimi knjigami i brojnim knjižnicama?“ zajeo preveliki zalogaj, naćeo na nović našu staru, neriješenu, bolnu tematiku centralne knjižnice gradišćansko-hrvatskoga sadržaja. Mislim i danas, po polstoljetnom raspravljanju i diskusiji, da nam je to jedno od jako bolnih i bitnih problemov naše narodne nazočnosti u svitu. I u budućnosti će to ostati tako, svejedno da li je to knjiga ili to bude LP, CD, DVD ili nešto drugo elektronično u našem kulturnom svitu. Ta tematika ostat će med najznačajnijimi ar ako nas požrkne svit, nas zbrišu odatle, onda nas već nije! A

seoski muzeji. Gdo stoji za tim, ki plaća i održava i zač? A uza to je još veća gruda knjižnica, arhiv, pismena kultura.

U zadnjem vrimenu sam već komu ponudio (privatnikom i ištutucijam) knjige iz svoje skromne zbirke: hrvatske, nimške, madjarske i rukopise. Od svakoga sam dostao otprilike isti odgovor: „non leguntur!“ – ne čita/šte se već! Nimamo mjesta za knjige! To je jako bolno i tužno za one ljude, istraživaće, intelektualce i jednostavne ljude, ki su se naućili na hrvatsku ili kakovu drugu knjigu, ar im je knjiga dala stvarnost ovoga svita. Vidi se da se minja štiteljska struktura. Pitanje je samo kakova će ona biti u budućnosti? Morebit da će nas presenetiti budućnost!

Ako si pogledam kako sam ja došao do podat-

ne povijesti iz Beća (slučajno s hrvatskim gradišćanskim imenom), je pitao a što je to sada bilo, pak sam mu morao razložiti da je to skupna molitva svih Slavenov „Oće naš“. Ali nisam imao jako čuda uspjeha.

Ako se spominjam odakle sam dostao podatkov, materijala za moju disertaciju (1963.) onda se moram spomenuti, a to je tipično i za današnju situaciju (2023.): od privatnih, slučajnih napomenov, spominjanj. Tako sam na početku došao u Frakanavu, Ignacu Horvatu, kade u farskoj knjižnjici (biblioteki) nikakovoga traga nije bilo o Miloradiću. Konrad Meršić mi je pomogao dalje svojimi osobnimi (privatnimi) utiski i pismi od Miloradića. Piše sam išao iz Frakanave do Fileža, kade su

tana Pannonhalma, kamo je došla bogata znanstvena Miloradićeva biblioteka, ku je on kanio dostaviti JAZU u Zagrebu, što mu se ali zbog ondašnjih političkih prilik nije ugodalo. U tom poslu mi je pomogao p. Augustin Blazović s potpunim popisom Miloradićevih knjig, ki popis me je jako presenetio, ar sadržava knjiške raritete, prvoizdanja o ki informirani znanstveniki samo sanjati moru. Kasnije sam većkrat imao prilike u Pannonhalmi istraživati našu kulturnu povijest, med njimi i bogate sveske od p. Blazovića i o p. Blazoviću.

Ali u principu sam morao rotirati, dopisivati se, iskati početo od Beća (bogata Nacionalna knjižnica i za

foto: Kristijan Karali

ako nimamo staromodne centralne knjižnice onda smo ostali narodna grupa na vjetru povijesnoga vrimena ki će nas rasprašiti.

Ovde sam i vezan na vlašće doživljaje i iskustva u ovom pitanju. Kako mi je išlo u istraživanju naše prošlosti, literature, kulture, narodnoga života, predaje, praznovjerju i sl., a mislim tako je išlo i drugim. Pitam se, kako da nam nije uspilo sakupiti sve naše starinske spominke, knjige, opise, posebnosti..., sve skupa na jednom mjestu u Gradišću (ne mislim ovde samo na geografsko austrijsko Gradišće). Kako da je uspilo u Prisiki na Ugri postaviti „Krišćanski muzej“ ili kako je to u Devinskom Novom Selu u Slovačkoj, kade je grad Požun (Bratislava) požrknuo hrvatsku kulturu, postaviti muzej o hrvatskoj kulturi – a u austrijskom Gradišću su redom crknuli naši

kov za moju disertaciju o Miloradiću onda se sam čudim o rezultatu. Da me je prof. Wyrzens na slavistiki nagovorio o našoj tematici s riči: „Pak vi nećete obdjelivati do sada stoputi poližene tematike hrvatske književnosti.“ Naime, kanio sam pisati svoje djelo o velikom hrvatskom pjesniku Tinu Ujeviću, a prof. Hamm me svakako nagovarao na Katančića. Kasnije sam pak vidio, posebno u povijesti, da profesori kanu dostati već i točnije informacije o odredjeni tema, tako npr. prof. Hantsch o događaji u Hrvatskoj med dvimi boji, ili zadiljeno seminarsko djelo o monitarnoj politici Sovjetskoga saveza u odredjenom vrimenu (ar nisu vladali timi jeziki u povijesti). Spominjam se vrlo dobro na jedan skupni seminar austrijskih povjesničarov, mislim da je bilo u Gracu, kade su nam za ilustraciju pokazali češki film u kom su lipo zmolili „Oće naš“ a prof. istoč-

znali čuda legendov i povidanj o Miloradiću, ali ništ posebnoga, konkretnoga. Tako sam išao pak dalje, najprije na Gornju Pulju nadzorniku Štefanu Zvonariću, ki me je očinski primio i stavio svoju bogatu biblioteku na raspolaganje, pak dalje u Pajngrt, msgr. Martinu Meršiću ml., ki me je isto velikodušno primio u svoj farof, kade sam prebavio tajedan dan u njegovoj ljubeznosti i gostoprimstvu. Do danas ne morem zabiti njegovu veliko gostoprimstvo. Uvadio mi je, da je imao navadu rano jutro bižati po pajngrčanski vinogradi i poljski puti kade ga nigdor tako rano nije mogao viditi, da je po tom pio čaj sa žganom, koga sam i ja kušao kod njega. Imao je zvanaredno bogatu knjižnicu gradišćansko-hrvatske tematike. Tu je pak naslijedila, pojerbala Dijecezanska biblioteka a djelomično i Zemaljska biblioteka u Željenu.

Mučno je bilo doći do podatkov benediktinskoga samos-

nas do 1921. ljeta), do Zagreba, Budimpešte (Miloradićeva korespondencija s Ugarskom Akademijom ZU), Jure, Požuna, Tübingena... i malih farskih knjižnic od Hrvatske Kemlje, Frakanave, Sambotela... (ke su u onom vrimenu sadržavale jur puno raritetov naše kulturne prošlosti i povezanosti. I zato nam je od onoga vrimena – ne samo moja – želja, da bi se postavila centralna knjižnica gradišćansko-hrvatske tematike. I sva velika naša društva (HKD, hkdc, Hrvatski centar, HAK, ZIGH,...) su si postavili za zadaću sakupljati knjige, dokumente, ostatke tako ramponirane naše kulturne povijesti. I, moramo priznati, da ne moru doći do kraja, jer zato nimaju prostora, personala, financiranja... Ako si predstavite, da niti jedno naše društvo nima svojega arhiva, da se društveni podatki moraju mučno iskati po novinski i kalendarski visti, onda vas more popasti svakovrsna muka ka trapi naš kulturni život. Ni Zemaljska biblioteka/arhiv (sada

u Matrštofu) si ne drži za zadatak sakupljati materijal gradišćanskohrvatskoga usmirenja – samo toliko koliko je po zakonu propisano (ar i oni nimaju za to personala).

Za početak smo si predstavljali sastaviti, prikupiti bibliografiju, na koj se i počelo djelati pod peljanjem prof. Mije Lončarića u Zagrebu (2002.), ali toliko neprofesionalno, študentski, na brzu ruku, da se je to djelo moralo zaustaviti i ostalo je torzo naše kulturne povijesti. Znam i za malu rukopisnu bibliografiju dr. Feliksa Toblera od početka istraživanja, ku je sastavio s prof. Hadrovicsem i dao fotokopirati po ondašnji mogućnosti. Danas se na friško sastavljaju popisi/bibliografije u pojedini društvu, suženo, samo na svoje postavke, ke su i tako šćrbave (ali ipak je nešto) i mi rotiramo nadalje po panonskom prostoru. I išćemo si prošlost! Zaslužni direktor Aladar Čenar je sastavio *Popis člankov, doprinosov po Kalendaru Gradišće od 1946. do 1987.*, rukopisno, vrlo vridan – ali nažalost samo izbor. Ako pak neka naša društva imaju svoj popis, svejedno kako manjkav on bio, bilo bi vrime da se publicira i stavi kulturnim djelaćem, znanstvenikom, hobi obdjelateljem na raspolaganje ar u tajnoj ladici društvu ni najmanje ne nosu nikakove činže u kulturi. Za naše prilike pak imamo vrlo uzorno obdjelano od dr. Ludvika Kuzmića, *Kulturhistorische Aspekte der burgenlandkroatischen Druckwerke bis 1921 mit einer primären Bibliographie*, Željezno 1992., isto samo do 1921. A što je sa zadnjih 100 ljet? Se je prekinula ili prehitila naša kulturna djelatnost ili imamo u vizuri samo austrijsko Gradišće?

Zagrebaćka Nacionalna i sveučilišna biblioteka je 2010. sastavila znanstveni katalog *Zbirka knjiga gradišćanskih Hrvata*, Zagreb, ur. Željka Lovrenčić i Lobel Machala s izvanredno vridnim materijalom. Bogata Hadrovicseva biblioteka je u Sambotelu na „Berzsényi

Dániel“ visokoj školi, a nekada smo imali i bogate farske knjižnice, ke su se pak rasprašile ili zničile. (NSUB-Zagreb) ima pomoću nadzornika Štefana Zvonarića bogatu zbirku kako i HAZU naših starijih izdanj po mojoj pomoći. Ján Botik u Požunu je prikupio puno materijala o Hrvati u Slovačkoj, nekadašnjoj Gornjoj Ugarskoj.

Puno podatakov moremo najti u disertacija, diplomski djeli, knjiga i na mjesti kade to ne bi ni naslućivali.

Još jedan veliki manko imamo, to je (ne)poznavanje jezikov. Težišće citiranih zviranjkov iz prošlosti je u latinskom a danas na jeziku države u koj se publicira o Hrvati. Gdo kani dobro obdjelivati gradišćansko-hrvatsku kulturu, svejedno na koj grani, mora poznavati zvana svojega gradišćanskohrvatskoga, književnohrvatski, nimški, madjarski, slovački, latinski pak uz sve to imamo dobrih studijov na engleskom, ruskom, poljskom, itd.

Sve to bi se moralo staviti na jednu liniju i ne svaki prćkati za sebe.

Ali je istina da se za takov posao ne more dostati ni od jedne dotične države (Austrija, Madjarska, Slovačka, Hrvatska) bazićna potpora, samo za projekte na nekoliko ljet, što mirno morete zabiti za ozbiljno znanstveno djelovanje. Projekti su samo za samozadovoljstvo i diku pojedinih društvu, idu putem najmanjega otpora i štatićka hinjba od države o svojoj velikodušnosti (što ali odgovara stvarnosti). Ne bi se segurao predložiti skupno financiranje svih hrvatskih društvu (prik granice) na osnovi vezanoga ugovora i ključa za podiljenje troškov. Spominjam se, kako velikodušno Nimška financira sorbske ustanove (bez Sorbov, rekao bi zbog ćemernoga dušnoga spoznanja). Moramo i mi čekati dokle naše države dostanu ćemerno dušno spoznanje? – ili ćemo si sami zasukati rukave i riješiti naš problem na naše zadovoljstvo.

NIKOLA BENČIĆ, ŽELJEZNO, U AUGUSTU 2023.

komentar

TEREZA GRANDIĆ

Sad je i ov jubilej u ovom ljetu pun jubilejov za nami. Pred 100. ljetu je Martin Meršić starji po prvi put organizirao skupno hrvatsko shodišće. Odonda je ov vikend koncem augusta nastao za mnoge svako ljetu fiksni termin. Celje nije samo „vjersko okripljenje“, kako si je to Meršić željio, nego i socijalno i društveno okripljenje. I o tom je pisao Meršić, kad se je jadao, da je spolom morao žene – a sigurno su i muži bili glasni – razdvajati. Ča se toga tiće, se nije ćuda minjalo. U crikvi se moli, a vani pred štandi se pomina s ljudi, ke morebit samo jednoć u ljetu ravno u Celju vidiš. A tote se naravno svega ćuje.

škole, Crikvu, državu, politiku i naša hrvatska društva na ovakovo postupanje. I opet ima pravo. To su važni akteri u našoj maloj zajednici. Aktivno postupanje protiv dilidbe potribe jako ćuda diplomatićkoga znanja, a i pripravnost sa svih stran, da barem mali korak odstupaju od svojih željov i idejov. Tako se pitam, kade su bili vrhovni zastupniki naših društvu? Su uopće bili pozvani? Tako se pitam, kade su bili svi naši farniki na ovom velikom jubileju, a s njimi – vjerojatno za, da ostajemo u crikvenom žargonu, narod važnije – njeve fare? Tako se pitam, gdo je odlučio o programu, ki je dva dane za redom dao zanimiti narodu?

Nimi narod, glasne glasine

Ako je takov veliki jubilej, kade ljudi djelomićno jur prik 50 ljet dohadjaju, onda je jasno, da su oćekivanja velika: Agapa bi bila lipa, svaki dan koncerte pred crikvom, mala izložba, jubilarne knjižice s podrobnimi informacijami o prošli shodišću, a osebućno i o malom jubileju 50 ljet Putujuće Marije Celjanske. Idejov je pred crikvom bilo jako ćuda.

Bišćup Egidije Živković je jubilarnom prilikom napisao goruće pastirsko pismo za skupnu suradnju svih gradišćanskih Hrvatov, još i naše geslo „Sloga je moć“ nije smilo faliti. I pravo ima, kad veli, da se ne smi diliti u naše i vaše, u prave i slabe ili gornje i sridnje Hrvate. To je i ponavljao pri svojoj prodiki subotu navećer.

Dodala bi ovomu jedno: Ne smi se diliti, ali mora se i aktivno djelati protiv dilidbe. Bišćup je pozvao familije,

Raskalja se friško, ujedina se polako. Zato je potrićno ćuda diplomatićke ćuti od svih akterov, ako im je stalo do toga. Ako je koć takov veliki jubilej, onda ću iz dostojanstva poslati oficijelnu delegaciju (politika zna, kako to funkcionića), ako je koć takov veliki crikveni jubilej, organizirat ću bus iz svih far na ćelu s farniki, a ako je koć takov veliki jubilej, onda ću gledati, da je program toliko šarolik i svaki dan drugaćiji, da u njemu svaki more najti sebe: Zmoćno jaćenje i orgulanje obljubljenih marijanskih jaćak, veliki zbori i tamburaška društva. I uplest ću ćim već ljudi, da se ćutu ukljućeni.

Ar istina je, to su svi naši ljudi – ki su našli svoje hrvatstvo u zbori i tamburaški društvu i ki su našli hrvatstvo u borbi protiv njih. Protiv dilidbe se mora aktivno postupati i narod ukljućiti. Ako narod ostaje nim, samo ćedu još glasnije zvećtati glasine.